

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ: теорія і практика

*Збірник наукових праць
за редакцією Орести Карпенко*

*Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 4 від 11 березня 2020 р.)*

Рецензенти:

Т. Завгородня – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика (ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»);

М. Лук'янченко – доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту фізичної культури і здоров'я (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка).

Виховання дітей та молоді: теорія і практика :
В 54 зб. наук. праць / за ред. **Орести Карпенка**. Дрогобич :
Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2020. 246 с.
ISBN978-966-384-418-3

Збірник наукових праць презентує теоретичні та технологічні аспекти виховання дітей і молоді, специфіку організації виховної діяльності у різних типах освітніх установ, використання сучасних технологій виховання дітей дошкільного віку, пошуку концептуальних підходів до реформування освітнього процесу, систематизацію методів педагогічної діяльності та цілісного процесу реформування сучасної освіти і виховання.

Видання розраховано на науковців, педагогічних працівників, студентів і аспірантів закладів вищої педагогічної освіти.

ISBN 978-966-384-418-3

Статті друкуються в авторській редакції.

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2020
© Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2020

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Організаційно-методичні засади підготовки філологів у закладах вищої освіти України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. нерозривно пов'язані з організаційно-структурними змінами, які відбувалися у сфері філологічної освіти у 1850–1917 рр. завдяки оприлюдненню низки розпоряджень та підзаконних актів, що регламентували правила і порядок організації навчання, формування структури факультетів, які готували філологів (історико-філологічний факультет в університетах, що функціонували на сучасній території України під владою Російської імперії, та філософський факультет в університетах Львова і Чернівців).

50-ті рр. ХІХ ст. були визначною точкою для формування організаційно-методичних засад підготовки філологів у закладах вищої освіти України.

Вимоги та матеріали щодо організації навчання в університетах України, що перебували під владою Російської імперії у 1850–1917 рр., містяться та регламентуються у статутах того часу (1835, 1863, 1884), наказах, розпорядженнях, постановах, циркулярах Міністерства народної освіти. Організаційно-методичні засади підготовки майбутніх філологів знайшли відображення не тільки в офіційних документах, а й в особистих працях тогочасних діячів науки й освіти.

Щодо західних земель, то Львівський університет у період, що досліджується, розміщувався на території Східної Галичини, а Чернівецький – на території Буковини. І Буковина, і Східна Галичина в той час підпорядковувалися уряду Австрійської імперії. Відомості щодо організаційно-методичних засад на західних землях відображені у Віснику законів державних, Віснику законів крайових, Віснику національних законів та розпоряджень Королівства Галичини та Лодомерії разом із Великим князівством Краківським.

Одним з найбільш важливих моментів для розвитку організаційно-методичних засад підготовки філологів цього історичного періоду вважається впровадження у процес навчання студентів, зокрема і майбутніх філологів, практичних занять. Тільки з II половини ХІХ ст. практичні заняття набули регулярнішого характеру. Хоча в багатьох українських університетах подібні

заняття практикувалися окремими викладачами, вони не були обов'язковими і закріпленими законодавчо.

Київський імператорський університет Святого Володимира можна назвати одним з перших в Україні, який ще до моменту обговорення в міністерських та громадських колах питання про впровадження в університетську систему освіти обов'язкових практичних занять (1871), запровадив їх. У журналі Міністерства народної освіти за лютий 1871 р. в статті «Известия про діяльність та стан наших навчальних закладів» [5] в розділі «Університети» можна знайти інформацію, надану самим університетом про стан проведення практичних занять.

У п'яти класичних університетах України, а саме Львівському університеті, Харківському імператорському університеті, Київському імператорському університеті Св. Володимира, Новоросійському імператорському університеті, Чернівецькому університеті, існували кафедри (відділення, секції) класичної філології. Функціонували вони поряд з іншими філологічними кафедрами, а саме: слов'янської філології, романо-германської філології, сходознавства, румунської філології тощо, що було зумовлено розташуванням та науковими школами того чи іншого закладу освіти, але саме класична філологія була присутня в структурі кожного університету та займала панівне місце у навчальних планах і програмах підготовки філологів.

Основними класичними дисциплінами були: грецькі та римські словесності і старожитності, історія грецької та римської літератури, практичні справи з перекладу на латину, грецька граматики. Викладання класичних дисциплін забезпечували кафедри грецької та римської словесності та старожитностей, які згодом були перетворені на кафедру класичної філології. Дисципліни класичного циклу відігравали провідну роль у підготовці майбутніх філологів, проте не завжди доцільним та доречним було перевантаження студентів предметами класичного профілю, що не давало змоги виділити достатню кількість годин на спеціалізації.

Слід зауважити, що не всі організаційно-методичні засади підготовки філологів були чітко регламентовані: вибір форм і прийомів роботи на практичних заняттях безпосередньо залежав від курсу, що вивчається, і вибирався кожним викладачем самостійно – єдиних норм і правил не існувало. Так, наприклад, при вивченні стародавніх авторів студентам рекомендувалося виконати низку завдань, що істотно полегшувало засвоєння матеріалу: ознайомитися з переліком посібників, які рекомендовані для читання, одного зі стародавніх авторів, ретельно проаналізувати коментарі до твору, які видавалися окремим виданням, вивчити життя і діяльність автора, а також його критичні погляди і переконання. Для повного розуміння прочитаного тексту

студент має розібрати всі незрозумілі йому граматичні моменти, а також повністю розуміти переклад. Після такого ретельного опрацювання студент має оволодіти такими знаннями, вміннями і навичками: 1) володіти інформацією про особу і літературне значення автора; 2) прочитати і перекласти будь-який обраний викладачем фрагмент з давнього тексту; 3) розуміти граматичні конструкції і логічну послідовність думок; 4) вміти пояснити будь-яку подію або розповісти про дійову особу твору; 5) аналізувати твір [1, с. 7–8].

Що стосується методичних засад підготовки філологів, то можна зауважити, що методика викладання майже не розвивалася і не змінювалася, а методичне забезпечення дисциплін було обов'язком викладача та розроблялося ним на власний розсуд без дотримання єдиних вимог. Основним при вивченні стародавніх мов був перекладацький метод та його різновиди: граматично-перекладацький та лексико-перекладацький. Метою перекладацького методу було навчання читання та розуміння прочитаного за допомогою перекладу на рідну мову. Переклад був основним засобом пояснення та засвоєння нового граматичного та лексичного матеріалу. Матеріали для занять відбиралися та готувалися викладачами. Програми затверджувалися на Раді факультету та університету, в деякі періоди – Міністерством освіти. Якість освіти головним чином залежала від освіченості та підготовленості самого викладача, його вміння зацікавити студентів, відібрати відповідний матеріал тощо. На відміну від шкільної освіти, для якої існувала достатня кількість посібників та підручників, у системі вищої освіти дійсно бракувало єдиного методичного забезпечення. Із посібників для загального користування можна зазначити «Очерк греческих древностей» В. Латишева, «Советы студентам относительно чтения древних классических авторов» В. Данілевича, «Латинская хрестоматия» П. Носова тощо [4, с. 280].

Основні форми практичної роботи зводилися до практично самостійних занять студентів з матеріалом. Перевагою було те, що студенти у такий спосіб вчилися самостійно шукати й аналізувати матеріал і водночас, у разі необхідності, консультуватися з професором, що було практично неможливим при лекційній системі. Обговорення рефератів і доповідей в аудиторії розвивало навички говоріння, аналізу і критичного мислення. Недоліком таких занять можна назвати нерегулярність, відсутність системності, однотипність форм, методів і прийомів роботи.

Роль європейських іноземних мов у навчальному процесі не набувала вагомого значення до ХХ ст., що було зумовлено зосередженням

академічних програм на вивченні класичних мов, зокрема латини, яка мала статус мови освіти, науки і дипломатії. Навчання іноземних мов переважно реалізовувалось за допомогою дедуктивного методу, який полягає у формальному засвоєнні мовного матеріалу шляхом перекладу та механічного заучування. Виявлено, що основними формами викладання іноземних мов в університетах України досліджуваного періоду стали лекція та практичне заняття. Головними формами вивчення іноземних мов – читання, заучування напам'ять фрагментів текстів іноземними мовами, переклади з російської на інші мови та ін. Провідними методами навчання, які використовували викладачі іноземних мов в університетах, були словесні, наочні та практичні (пояснення і тлумачення текстів з підручників і посібників, наявних в університетах; переклад студентами з однієї іноземної мови на іншу або з іноземної на російську (німецьку); читання іншомовних текстів з подальшим коментуванням іноземною або рідною мовою; виконання самостійних завдань, переважно реферативного характеру; самостійне виконання вправ з іноземних мов; заучування текстів іноземними мовами та тлумачення їх під час занять) [3, с. 266].

Отже, організаційно-методичні засади підготовки філологів у закладах вищої освіти у другій половині XIX – початку XX ст. мали низку недоліків та переваг. Якщо поглянути на підходи, методи, прийоми, що використовувалися під час вивчення іноземних мов та інших дисциплін філологічного циклу у зазначений історичний період, то можна зробити висновок, що викладання іноземних мов проходило досить неефективно. Незважаючи на велику кількість годин, яка була виділена на вивчення філологічних дисциплін, студенти не досягали високого рівня знань навіть у класичних мовах, таких як латинська та грецька. Однобічність викладання, відсутність різноманітності у навчанні призводили до низьких результатів. Брак єдиних навчальних планів і програм, навчально-методичного забезпечення унеможлилювали контроль якості знань студентів. Відсутність єдиних навчальних планів, програм, навчально-методичного забезпечення можна віднести як до негативних, так і до позитивних рис освітнього процесу. Позитивним можна назвати той факт, що відсутність єдиних навчальних планів та програм надавала викладачам певну свободу дій під час занять. Якщо викладач був фахівцем своєї справи, мав певні доробки з викладання мов, він міг з легкістю використовувати чи ті інші методи та прийоми викладання.

Література

1. Данилевич В. Советы студентам относительно чтения древних классических авторов. Санкт-Петербург : Тип. В.С. Балашева, 1889. 37 с.
2. Известия о деятельности и состоянии наших учебных заведений. *Журнал Министерства народного просвещения*, 1871. № 2. С. 184–185.
3. Кан О.Ю. Іноземні мови як складова змісту освіти українських університетів II половини XIX – початку XX століття. *Педагогічний альманах*. 2015. Вип. 28. С. 264–271.
4. Кан О.Ю. Класична філологія як складова підготовки майбутніх фахівців-мовників (друга половина XIX – початок X століття). *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 35. С. 277–284.
5. Общие планы и правила историко-филологического факультета Университета св. Владимира / сост. Н. Бубнов. Киев: Тип. Имп. Унив. Св. Владимира, 1907. 25 с.